

Recenzia diplomovej práce

Název: Památník a paměť v České republice po listopadu 1989

Diplomantka: Eliška Žáková

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Vojtěch Lahoda, CSc

Ústav pro dějiny umění

FF UK v Praze

Téma: Památníky a komemoratívne umelecké diela sú dôležitou témou súčasného umenia a jeho reflexie a je treba oceniť, že sa diplomantka tejto oblasti venovala práve v súvislosti s témou politiky: je to dnes aktívna oblasť tvorby a bádania v umení a ani v českom resp. slovenskom prostredí nie je celkom okrajová.

Štruktúra práce: cením si, že oproti iným príspevkom k tejto téme, s ktorými som sa stretla, bola diplomantka odhodlaná zahĺbiť sa do rozsiahlej, najmä nemeckej spisby o pamäti a pamätníkoch aj to, že jej preštudovaniu a komentovaniu venovala vlastne polovicu celého rozsahu práce. O výbere troch prípadových štúdií z českého prostredia, ktoré tvoria druhú polovicu rozsahu, je možné diskutovať, ale väčším problémom sa mi zdá, že interpretačné inštrumentárium, ktoré si diplomantka tak precízne pripravila v prvej časti, zostáva v prípadových štúdiách temer nevyužitú. Prípadové štúdie ponúkajú pozornú genézu tvorby a rozsah reflexie troch pamätníkových diel rôznej koncepcie aj stvárnenia, ale diplomantka si pri nich vlastne nepoložila teoretické otázky, ktoré ju tak zaujímali v spisbe, kde boli sformulované: hoci sa núka pýtať sa: čo je tento, konkrétny (teda Hölzlov-Zoubkov, Fialov, Stolínov) památník, s akým poňatím pamäte a jej vtelenia v prostredí a diele narába, aký je vzťah medzi pamätaním si, prežívaným priestorom pamäte a ich stuhnutím, fixovaním v pamätnom rituáli alebo pamätníkovom diele? Je zrejmé, že analýza konkrétneho diela a jeho zobecnenie do syntetizujúceho, teoretického záveru nie sú triviálne a diplomantka si sama do istej miery odpovedá na to, prečo je v našom prostredí tak málo príspevkov k teórii komemoratívnych diel. Hoci nie až tak málo, ako sa zdá z tejto diplomovej práce, ktorá sa v porevolučnom období mohla oprieť okrem Cílkových esejistických textov o pamäti aj o kontroverzné ale pokiaľ ide o poňatie pamätníka veľmi rigorózne výroky a texty filozofa Petra Rezka publikované, pokiaľ sa nemýlim, v architektonickom časopise Stavba.

Hodnotenie: diplomantka formulovala tému zvládnuteľným spôsobom, naštudovala a okomentovala dôležité texty a okrajovo i niektoré diela patriace do problému ktorý sleduje. Ako najpodnetnejšia v jej videní témy sa mi javí analýza vzniku protipomníkov, ktorá ju evidentne zaujala najviac, aj rozlíšenie trojice pojmov pomník – památník – protipomník a narábanie s nimi. Za problematické považujem pochopenie Eisenmanovho pamätníka židom zavraždeným v Európe počas II. Sv. vojny ako vyvrcholenie protipomníkovej línie. Už zo samotnej výstižnej formulácie, ktorú diplomantka užíva (na str. 40): „*Eisenman jej [památník] komponuje jako zdánlivě nekonečné, ponuře působící pole šedých betonových stél bez jakýchkoliv symbolických prvků, které by nezasvěcenému pozorvateli mohly povědět, komu je památník určen.*“ je zrejmé, že tento památník ide ešte ďalej a posúva subverziu pomníka /teda protipomník/ k subverzii pamätníka /ktorá by sa vzhľadom na užitú dekonštruujúcu metódu dala zrejme nazvať ne/památníkom/. Památník tiež nemusí byť symbolický a pritom môže pracovať so znakmi (konkrétne Eisenman užíva skôr indexové ako ikonické znaky). Komunikačnú a komemoratívnu funkciu odsúva z ne/památníka do informačného centra pod zemou: ak památník pripamätáva, potom tu nie je nič, čo by bolo beprostredne pripamätávané: nie je to klasický, moderný ani postmoderný památník ale jeho

dekonštrukcia. Tu sa ukazujú limity diplomantkou zvoleného prístupu, ktorý je výstižný pokiaľ ide o uchopenie socio-politického aspektu pomníkov a pamätníkov a menej sa jeho prostredníctvom dozvieme o imanentných architektonických a umeleckých dôsledkoch študovaných diel, prípadne o pochopení komemoratívnej „funkcie“. Nejde teda len o to, predstaviť pomníky a pamätníky v kontexte súčasného umenia, ale položiť si otázky ukazujúce, ako komemoratívne diela transformujú pojem a model umenia aj pamäte – ale to už je snád' skôr povzbudenie do budúcnosti... Zatiaľ diplomantku viac zaujímal problém autenticity, pátosu či „civilnosti“, trvalosti alebo dočasnosti diela, jeho politizácia resp. apolitičnosť. Ak by som teda mala položiť otázky do diskusie, potom by som sa opýtala: kedy je pamätník autentický a na čom sa zakladá jeho autenticita? Ako si diplomantka predstavuje vzťah medzi autenticitou spomienky a autenticitou jej umeleckej interpretácie (autorovým programom, rukopisom, spôsobom štylizácie, atď). Neaktualizuje sa autenticita spomínania práve v momente vžívania (prípadne vciťovania sa do diela) - prípadne v momente jeho vnímania a reflexie? A napokon ťažká otázka, na ktorú nečakám vyčerpávajúcu odpoveď, ale má byť najmä podnetom na ďalšie prípadné uvažovanie: aký je vzťah medzi funkciou umeleckého diela (ktorá je vlastne afunkčnou) a komemoratívnou funkciou (ktorá sa naopak naplňa práve v jej funkčnosti)?

Vysoko hodnotím záujem diplomantky o teoretické uvažovanie, sama si vďaka nemu overila, diferencie vo všeobecných a špeciálnych teóriách, aj v transdisciplinárnych prístupoch k nim. Vzhľadom na povahu, spracovanie a dokumentáciu práce jednoznačne komisii odporúčam diplomovú prácu Elišky Žákovej na láskavé posúdenie a prajem diplomantke veľa úspechov v ďalšom bádani.

Január 2009, Praha

Monika Mitášová